

Adam Banaszkiewicz

Traktaty i najważniejsze umowy międzynarodowe zawarte przez Polskę z Republiką Litewską w latach 1991-2011

Wschodnioznawstwo 7, 77-99

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Adam Banaszekiewicz

Traktaty i najważniejsze umowy międzynarodowe zawarte przez Polskę z Republiką Litewską w latach 1991-2011

Wstęp

Powstanie nowych państw związane z „upadkiem” ZSRR postawiło przed polską polityką zagraniczną zadanie nawiązania z nimi stosunków dyplomatycznych i rozpoczęcia normalnej międzynarodowej współpracy. Było to i jest nadal zadanie trudne ze względu na fakt, że relacje z niektórymi z nich miały skomplikowany charakter. Do państw takich zaliczyć należy również Republikę Litewską. Z powodu zaszłości historycznych i zaistniałych w przeszłości nieporozumień sprawa odpowiedniego ułożenia stosunków polsko-litewskich nie należała do łatwych.

Wraz ze zmianami politycznymi w Polsce i na Litwie w latach 1989-1990, nastąpiło nawiązanie kontaktów politycznych między przedstawicielami dawnych polskich i litewskich elit opozycyjnych, które w tym czasie, w wyniku wyborów parlamentarnych, przejęły władzę. Początkowo miały one wyłącznie charakter parlamentarny.

Wymiana listów ministrów spraw zagranicznych Polski i Litwy w sprawie nawiązania stosunków dyplomatycznych została dokonana w Wilnie 2 IX 1991 r., a w trzy dni później stosunki te zostały przywrócone. Polska była dopiero siedemnastym państwem, które uznało Republikę Litewską, co już na starcie odbiło się negatywnie na klimacie wzajemnych stosunków¹.

¹ Od początku między obu państwami pojawiały się trudności natury politycznej, wywołane rozwiązaniem przez Radę Najwyższą Litwy polskich rad samorządowych w rejonach sołecznickim i wileńskim za rzekome popieranie puczu moskiewskiego z sierpnia 1991 r. oraz pro-radzieckiego odłamu Komunistycznej Partii Litwy. Negatywne wrażenie wywołało m.in. zachowanie sześciu deputowanych Frakcji Polskiej w Radzie Najwyższej Litwy, którzy podczas głosowania nad *Aktem Niepodległości Litwy* 11 III 1990 r. jako jedyni wstrzymali się od głosu. Inny problem stanowiła działalność polityczna niektórych działaczy Związku Polaków na Litwie, w tym prezesa Jana Sienkiewicza, który założył Polską Partię Praw Człowieka. Ugrupowanie to, powstałe na bazie Zjazdu Deputowanych Wileńszczyzny wszystkich szczebli, dążyło

W dniach 12-14 I 1992 r., podczas wizyty w Wilnie ministra Krzysztofa Skubiszewskiego, podpisana została *Deklaracja o przyjaznych stosunkach i dobrosąsiedzkiej współpracy*². Deklaracja, pod którą podpisy złożyli ministrowie K. Skubiszewski i A. Saudargas, dotyczyła najistotniejszych problemów w stosunkach dwustronnych. Gwarantowała: poszanowanie suwerenności i integralności terytorialnej, rezygnację z roszczeń terytorialnych, kierowanie się standardami europejskimi w stosunku do mniejszości narodowych, prawo używania przez osoby należące do mniejszości ich imion i nazwisk w brzmieniu i pisowni języka ojczystego – zgodnie z dokumentami KBWE, powstrzymanie się od działań, które prowadziłyby do zmian narodowościowych na obszarach zamieszkałych przez mniejszości narodowe, a także ochronę zabytków historii i kultury³.

Wizyta polskiego ministra spraw zagranicznych na Litwie w styczniu 1992 r. miała przełomowe znaczenie dla tworzenia zrębów normalnych stosunków między obydwojma państwami, choć przebiegała w napiętej atmosferze⁴.

W tym miejscu przypomnieć należy, iż po odzyskaniu przez Republikę Litewską niepodległości regulacji wymagała kwestia przejścia przez nią zobowiązań umownych byłego ZSRR. Uznając, że Litwa odłączając się od byłego Związku Radzieckiego zakończyła nielegalną okupację swego terytorium przez ZSRR, należy też przyjąć, że zachowuje ona tożsamość z państwem istniejącym w okresie międzywojennym⁵.

m.in. do uzyskania autonomii terytorialnej dla Polaków na Wileńszczyźnie. Władze litewskie ostro zwalczały ten postulat, nie popierały go także władze RP. Poza tym litewscy politycy odbudowując niepodległość swego kraju w sposób oczywisty przyjmowali za wzór rozwiązania polityczne funkcjonujące w Republice Litewskiej w latach 1918-1940. Historia polsko-litewskiego sporu o tereny tzw. Litwy Środkowej w okresie międzywojennym nacechowała rezerwą stosunek Litwy do Polski.

² *Deklaracja o przyjaznych stosunkach i dobrosąsiedzkiej współpracy między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Litewską*. Wilno, 13 stycznia 1992 r., „Zbiór Dokumentów” 1992, nr 1; J. Kukulka, *Traktaty sąsiedzkie Polski Odrodzonej*, Wrocław 1998, s. 100.

³ Ponadto Polska i Litwa zadeklarowały, że będą: 1) dążyć do zawarcia umowy o współpracy gospodarczej; 2) współdziałać w dziedzinie ochrony środowiska; 3) wprowadzać liberalizację w ruchu osobowym; 4) dążyć do rozwoju współpracy między organizacjami kulturalnymi, społecznymi, religijnymi i młodzieżowymi; 5) rozwijać współpracę na arenie międzynarodowej. Przedmiotowa deklaracja była dokumentem, na który powoływały się zarówno władze polskie, jak i Związek Polaków na Litwie w celu obrony praw mniejszości polskiej na Litwie. Pomimo kompromisowego charakteru zapisów była ona krytykowana przez Litwinów. 11 deputowanych do RN złożyło przeciwko niej protest.

⁴ P. Cieplak, *Stosunki polsko-litewskie*, „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 1992.

⁵ Litwa i pozostałe państwa bałtyckie wyraziły zamiar wznowienia obowiązywania umów, których stronami były w latach 1918-1940. Jednocześnie odrzuciły możliwość sukcesji w odniesieniu do umów zawartych przez ZSRR, w tym również umów zawartych z Polską. Dopuszczono jedynie tymczasowe stosowanie niektórych umów do czasu zawarcia nowych porozumień w określonych dziedzinach.

Polsko-litewski „Traktat o przyjaznych stosunkach i dobrosąsiedzkiej współpracy” z 26 IV 1994 r.

Problemy we wzajemnych stosunkach, przede wszystkim zaś decyzja o rozwiązaniu rad sołecznickiej i wileńskiej, wpłynęły na stosunki polsko-litewskie w sposób zarówno bezpośredni, jak i pośredni. Skutkiem bezpośrednim było m.in. odsunięcie w czasie przygotowań do podpisania polsko-litewskiego *Traktatu o przyjaznych stosunkach i dobrosąsiedzkiej współpracy*⁶.

Szczególnie trudne były negocjacje w sprawie traktatu ze względu na upór strony litewskiej domagającej się potępienia „agresji Żeligowskiego”⁷.

Dnia 18 III ministrowie spraw zagranicznych Litwy i Polski parafowali traktat polsko-litewski, a 26 IV 1994 r. podpisali go w Wilnie prezydenci obu państw. Ratyfikacja nastąpiła równocześnie w parlamentach Polski i Litwy 13 X 1994 r. W Polsce wynik głosowania był jednomyślny, na Litwie nie.

Zawarcie traktatu, o którym mowa, okazało się procesem trudnym, uwieńczonym sukcesem dopiero w listopadzie 1994 r. Zgodzić się należy ze stwierdzeniem, że trudności w negocjowaniu traktatu polsko-litewskiego leżały nie w przepisach prawa międzynarodowego, lecz w słabościach polskiej polityki wschodniej, którą cechował brak konsekwencji⁸.

⁶ *Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Litewską o przyjaznych stosunkach i dobrosąsiedzkiej współpracy, sporządzony w Wilnie dnia 26 kwietnia 1994 r.*, Dz.U. z 1995 r., nr 15, poz. 71.

⁷ Przyznanie, wbrew polskiej historiografii i wbrew oficjalnemu stanowisku, że Polska w latach 1920-1939 okupowała część Litwy, musiałyby rodzić doniosłe konsekwencje polityczne i prawne, związane chociażby z kwestią prawa własności nieruchomości należących do Polaków zamieszkałych na Wileńszczyźnie. Między rundami negocjacji premierzy Polski i Litwy uzgodnili w lipcu 1993 r., że w traktacie nie będzie oceny wzajemnych stosunków i odniesienia się stron do wydarzeń, o których była mowa przed chwilą, rozliczenia zaś mogłyby znaleźć się w odrębnej deklaracji, która na żądanie Litwinów byłaby podpisana razem z traktatem. W lutym 1994 r. ustalono, że ocena przeszłości znajdzie się w preambule i w przemówieniach prezydentów obu państw w okazji podpisania traktatu.

⁸ P. Cieplak, *op.cit.*; L. Brodowski, *Stosunki z Litwą*, „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 1995, s. 115 i n.; J. Widacki, *Stosunki z Litwą*, „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 1997; J. Kukułka, *Traktaty...*, s. 99-103; R. Kuźniar, *Ewolucja uwarunkowań polskiej polityki zagranicznej po 1989 roku*, [w:] *Polityka zagraniczna RP 1989-2002*, R. Kuźniar, K. Szczepanik (red.), Warszawa 2002, s. 53; M. Menkiszak, M.A. Piotrowski, *Polska polityka wschodnia*, [w:] *Polityka zagraniczna RP...*, s. 245, 247; J. Gajewski, *Europa Środkowa w polskiej polityce zagranicznej*, [w:] *Polityka zagraniczna RP...*, s. 278-281; M. Menkiszak, *Traktaty podstawowe pomiędzy Polską a jej wschodnimi sąsiadami a podejście minimalistyczne w analizie bezpieczeństwa międzynarodowego*, [w:] *Kryteria bezpieczeństwa międzynarodowego państwa*, S. Dębski (red.), Warszawa 2003, s. 125; E. Haliżak, R. Kuźniar, *Stosunki międzynarodowe. Geneza, struktura, dynamika*, Warszawa 2000, s. 509; T. Kegel, T. Łoś-Nowak, *Polska polityka*

Jeżeli chodzi o treść przedmiotowego dokumentu, polsko-litewski *Traktat o przyjaznych stosunkach i dobrosąsiedzkiej współpracy* liczy sobie 27 artykułów. Uregulowano w nim takie dziedziny współpracy jak: współpraca w dziedzinie bezpieczeństwa i obronności⁹, współpraca polityczna i społeczna¹⁰, współpraca gospodarcza i naukowo-techniczna, współpraca regionalna i w dziedzinie gospodarki przestrzennej¹¹, współpraca w dziedzinie transportu i łączności, współpraca w dziedzinie ochrony środowiska i racjonalnego wykorzystania zasobów naturalnych, ochrona praw mniejszości, współpraca w dziedzinie kultury i oświaty, w tym szkolnictwa wyższego, współpraca w dziedzinie ochrony zdrowia i higieny sanitarnej, współpraca w dziedzinie stosunków pracy, ubezpieczeń i opieki społecznej oraz współpraca w dziedzinie prawa i zwalczania przestępczości zorganizowanej¹².

Układające się państwa zobowiązały się kształtować swoje stosunki w duchu wzajemnego szacunku, zaufania, równouprawnienia i dobrosąsiedztwa, opierając się na prymacie prawa międzynarodowego, a szczególnie na zasadach poszanowania suwerenności, nienaruszalności granic, zakazu agresji zbrojnej, integralności terytorialnej, nieingerencji w sprawy wewnętrzne oraz przestrzegania praw człowieka i podstawowych swobód.

Co istotne, w art. 2 traktatu strony uznały istniejącą między nimi i wytyczoną w terenie granicę za nienaruszalną oraz zobowiązały się wzajemnie do bezwzględnego poszanowania ich suwerenności i integralności terytorialnej. Potwierdziły także, że nie mają wobec siebie żadnych roszczeń terytorialnych i roszczeń takich nie będą miały również w przyszłości.

zagraniczna, [w:] *Współczesne stosunki międzynarodowe*, T. Łoś-Nowak (red.), Wrocław 1999, s. 226; J. Stefanowicz, *Rzeczypospolitej pole bezpieczeństwa*, Warszawa 1993, s. 86-87.

⁹ W przedmiotowym traktacie unormowano trzy grupy przypadków: strony zobowiązały się powstrzymać od użycia siły wobec drugiej strony, nie ułatwiać agresji państwa trzeciego na terytorium tej strony oraz udzielić pomocy w sytuacji, gdy drugie umawiające się państwo zostało zaatakowane.

¹⁰ W traktacie stwierdzono, że spotkania szefów państw i rządów będą odbywać się z reguły corocznie, a także w każdym przypadku, kiedy strony uznają to za celowe. Ministrowie spraw zagranicznych będą odbywać regularne konsultacje w sprawach będących przedmiotem zainteresowania obu stron. W razie potrzeby umawiające się państwa w oparciu o obustronne porozumienie mogą powołać dwustronne komisje w celu rozwiązania wzajemnie interesujących kwestii.

¹¹ Polska i Litwa podkreśliły, iż duże znaczenie przywiązują do wzajemnie korzystnej współpracy między gminami, miastami i innymi jednostkami administracyjno-terytorialnymi oraz regionami, w szczególności na obszarach przygranicznych. Zadeklarowały się ułatwiać i popierać tę współpracę we wszystkich dziedzinach zarówno w stosunkach dwustronnych, jak i przez udział w Radzie Państw Morza Bałtyckiego i Związku Miast Bałtyckich.

¹² Strony traktatu zobowiązały się tworzyć na podstawie odrębnych umów warunki dla obrotu prawnego w sprawach cywilnych, rodzinnych, karnych i administracyjnych.

Odpowiedni nacisk położono na tworzenie sprzyjających warunków dla rozwoju współpracy i dobrego sąsiedztwa w Europie Środkowej w ramach Rady Państw Morza Bałtyckiego i innych organizacji i instytucji regionu bałtyckiego¹³.

Strony traktatu zobowiązały się zwiększyć liczbę przejść granicznych, zmodernizować przejścia istniejące i drogi dojazdowe do nich oraz dołożyć starań dla usprawnienia i przyspieszenia na zasadzie wzajemności odpraw celnych, granicznych oraz dalszego rozwoju współpracy właściwych organów administracji, a także udoskonalić wzajemne i tranzytowe połączenia transportowe i związaną z nimi infrastrukturę we wszystkich dziedzinach transportu, łącznie z transportem rurociągowym oraz liniami energetycznymi oraz podejmować kroki na rzecz modernizacji i doskonalenia połączeń telekomunikacyjnych, w szczególności połączeń telefonicznych, telexowych i elektronicznego przekazywania danych.

W traktacie polsko-litewskim znalazła się najobszerniejsza spośród unormowań traktatów zawartych przez Polskę z państwami wschodnioeuropejskimi regulacja kwestii związanych z ochroną praw mniejszości¹⁴. Odpowiednie przepisy przedmiotowego traktatu zaczynają się od odwołania do standardów prawnomiędzynarodowych. W traktacie stwierdzono, że osoby należące do mniejszości mają prawo indywidualnie lub wspólnie z innymi członkami swej grupy do swobodnego wyrażania, zachowania i rozwijania swej tożsamości narodowej, kulturowej, językowej i religijnej, bez jakiegokolwiek dyskryminacji i przy zachowaniu pełnej równości wobec prawa. Strony potwierdziły, że przynależność do mniejszości narodowej jest sprawą indywidualnego wyboru dokonywanego przez osobę i że nie mogą z tego wynikać dla niej żadne negatywne następstwa. Nikt nie może być zmuszony do udowodnienia swej narodowości ani do jej wyrzeczenia się. Wymieniono tutaj aż osiem uprawnień przysługujących adresatom tych przepisów¹⁵.

¹³ Dodania wymaga, że jednym z przepisów regulujących współpracę Polski i Litwy w dziedzinie bezpieczeństwa jest przepis, w którym stwierdzono, że strony szczególną uwagę poświęcą sprawom umocnienia bezpieczeństwa oraz środkom zaufania w regionie Bałtyku.

¹⁴ Za mniejszość polską na Litwie uważa się w traktacie osoby posiadające obywatelstwo litewskie, które są polskiego pochodzenia albo przyznają się do narodowości, kultury lub tradycji polskiej oraz uznają język polski za swój język ojczysty, a za mniejszość litewską w Polsce osoby posiadające obywatelstwo polskie, które są litewskiego pochodzenia albo przyznają się do narodowości, kultury lub tradycji litewskiej oraz uznają język litewski za swój język ojczysty.

¹⁵ Zgodnie z treścią art. 14 przedmiotowego traktatu osoby należące do mniejszości polskiej na Litwie i litewskiej w Polsce mają w szczególności prawo do: 1) swobodnego posługiwania się językiem mniejszości narodowej w życiu prywatnym i publicznie; 2) dostępu do informacji w tym języku, jej rozpowszechniania i wymiany oraz posiadania własnych środków masowego przekazu; 3) uczenia się języka swojej mniejszości narodowej i pobierania nauki w tym języku; 4) zgodnego z prawem krajowym zakładania i utrzymywania własnych instytucji, organizacji lub stowarzyszeń, w szczególności kulturalnych, religijnych i oświatowych, w tym szkół wszystkich szczebli, które mogą się ubiegać o dobrowolne wkłady finansowe i inne, z kraju i z zagranicy, jak również o pomoc publiczną, oraz uczestniczenia w międzynarodowych organizacjach pozarządowych; 5) wyznawania i praktykowania swojej religii, w tym nabywania,

Zadeklarowano ochronę tożsamości narodowej, kulturowej, językowej i religijnej. Wskazano przy tym sześć najważniejszych form takiej ochrony¹⁶.

W traktacie, o którym mowa, wprowadzono obowiązek lojalności wobec państwa zamieszkania i kierowania się jego ustawodawstwem.

Strony zagwarantowały osobom stale zamieszkującym na ich terytorium, a posiadającym obywatelstwo drugiej strony, wszystkie prawa człowieka, które są przyznawane takim osobom zgodnie z powszechnie uznawanymi zasadami i szczegółowymi normami prawa międzynarodowego oraz prawami państwa, w którym osoby te stale mieszkają¹⁷.

W ramach traktatowej regulacji współpracy kulturalnej strony stwierdziły, że otoczą szczególną opieką znajdujące się na ich terytoriach miejsca i dobra kultury świadczące o wydarzeniach historycznych oraz osiągnięciach i tradycjach kulturalnych i naukowych drugiej strony, że będą działać na rzecz ich obiegu kulturalnego oraz zapewnią należytą ochronę prawną, materialną i inną, a także zapewnią do nich swobodny i nieskrępowany dostęp lub zadbają o taki dostęp w przypadkach, gdy jego zapewnienie nie należy do kompetencji państwa¹⁸.

Polska i Litwa potwierdziły swą gotowość do umożliwienia wszystkim zainteresowanym osobom pełnego dostępu do języka i kultury drugiej strony traktatu podkreślając, że będą popierać odpowiednie państwowe oraz prywatne inicjatywy i instytucje, w tym wspólne komisje do spraw podręczników szkolnych¹⁹.

posiadania i wykorzystywania materiałów religijnych oraz prowadzenia oświatowej działalności religijnej w języku mniejszości narodowej; 6) ustanawiania i utrzymywania niezakłóconych kontaktów między sobą w obrębie swego kraju, jak również kontaktów poprzez granicę z obywatelami innych państw, z którymi łączy ich wspólne pochodzenie narodowe; 7) używania swych imion i nazwisk w brzmieniu języka mniejszości narodowej (szczegółowe regulacje dotyczące pisowni imion i nazwisk zostaną określone w odrębnej umowie); 8) uczestniczenia w życiu publicznym bezpośrednio lub za pośrednictwem swobodnie wybranych przedstawicieli na szczeblu władz państwowych i lokalnych oraz dopuszczenia do służby publicznej na równi z innymi obywatelami.

¹⁶ M.in. strony mają rozważyć dopuszczenie używania języków mniejszości narodowych przed swymi urzędami, szczególnie zaś w tych jednostkach administracyjno-terytorialnych, w których dużą część ludności stanowi mniejszość narodowa, zapewnić mniejszościom narodowym dostęp do publicznych środków masowego przekazu oraz odpowiednie możliwości nauczania języka mniejszości narodowej i pobierania nauki w tym języku w przedszkolach, szkołach podstawowych i średnich.

¹⁷ Uznać należy, że od strony formalnej spełnione zostały wszelkie warunki, aby odpowiednio chronić mniejszość litewską w Polsce i polską na Litwie.

¹⁸ Podjęły się również dokończyć starań w celu odszukania, zidentyfikowania i zwrotu dóbr kultury, które zostały wywiezione z terytorium drugiej strony z naruszeniem norm międzynarodowych. Co przy tym istotne, umawiające się państwa zobowiązały się powołać pełnomocników swych rządów w celu realizacji określonych powyżej zadań.

¹⁹ Zobowiązały się także popierać upowszechnianie literatury drugiej strony, zarówno w języku oryginału, jak i w przekładzie, opowiedziały się za rozszerzeniem możliwości nauki języka drugiej strony w szkołach, szkołach wyższych i innych placówkach oświatowych oraz

Dla promowania narodowego dorobku i osiągnięć w dziedzinie kultury, nauki i oświaty, a także dla wspomagania współpracy w tych dziedzinach, umawiające się państwa zadeklarowały się powołać ośrodki kultury i informacji, odpowiednio polski na Litwie i litewski w Polsce.

Każda ze stron zobowiązała się do zachowania i objęcia ochroną prawną oraz utrzymania zgodnego z prawem międzynarodowym i zwyczajami narodowymi i religijnymi, wojskowych i cywilnych cmentarzy, grobów, miejsc pochówku, wraz z pomnikami, oraz innych miejsc i obiektów pamięci znajdujących się obecnie lub w przyszłości odkrytych na jej terytorium, stanowiących przedmiot czci i pamięci obywateli drugiej strony.

W traktacie, o którym mowa, nie ma najmniejszej nawet wzmianki o współpracy w dziedzinie stosunków konsularnych. Nie przeszkodziło to jednak w żadnej mierze w nawiązaniu takich stosunków między stronami i w oparciu tych stosunków na odpowiednich podstawach umownych²⁰.

Generalnie trzeba przyznać, że będący wyrazem wyważonego kompromisu traktat polsko-litewski wpłynął (w okresie po jego wejściu w życie) dodatnio na klimat stosunków między obydwooma państwami oraz na rozwój twórczych kontaktów między nimi i ich społeczeństwami. Miał on ogromne znaczenie nie tylko polityczne, ale w przypadku Litwy także moralne i psychologiczne²¹.

stwierdziły, że dołożą starań na rzecz rozszerzenia możliwości studiów polonistycznych i lituanistycznych w szkołach wyższych drugiej strony i że będą współpracować w delegowaniu pracowników dydaktycznych i naukowych, w ich kształceniu i doskonaleniu zawodowym i naukowym oraz we wzajemnym udostępnianiu pomocy naukowych.

²⁰ Odpowiednio do treści art. 27 przedmiotowego traktatu został on zawarty na okres 15 lat. Jego ważność ulega automatycznemu przedłużeniu na kolejne okresy pięcioletnie, o ile żadna ze stron nie wypowie go, w drodze notyfikacji, najpóźniej na rok przed upływem danego okresu obowiązywania.

²¹ Odprężenie po jego podpisaniu dało się odczuć nie tylko w sferze polityki, ale również w tonie publicystyki oraz reakcjach wielu środowisk, zwłaszcza intelektualnych i inteligentkich. Nastąpiło szerokie otwarcie na wzajemne kontakty, ustąpiła też, tak odczuwalna wcześniej, nieufność i lęk przed Polską. Po podpisaniu i ratyfikowaniu traktatu, o którym mowa, stosunki polsko-litewskie weszły w zdecydowanie nową fazę – stały się bardziej przyjazne, a nawet „najlepsze w ciągu całej naszej historii”, jak zgodnie, kilkakrotnie zapewniali przedstawiciele najwyższych władz obu państw. W istocie traktat ten spowodował rozwój rzeczowych stosunków między Polską a Litwą w sferach polityki, gospodarki i kultury, stając się impulsem do zawarcia dużej ilości umów dwustronnych. Jego znaczenie polegało również na tym, że fakt jego uprawomocnienia się zamykał pierwszą w dziejach Polski serię traktatów sąsiedzkich, które w podobny i nowoczesny sposób regulowały oraz stabilizowały jej stosunki ze wszystkimi siedmioma sąsiadami. J. Kukułka, *Traktaty...*, s. 103; L. Brodowski, *Stosunki z Litwą...*, s. 117-118; J. Widacki, *op.cit.*; J. Król, *Współpraca polsko-litewska*, [w:] *Polska polityka wschodnia*, S. Miklaszewski (red.), Kraków 2000, s. 23 i n.; P. Gylys, *Najnowsza historia rozwoju stosunków polsko-litewskich*, [w:] *Polska polityka...*, s. 62.

Jednocześnie należy jednak zauważyć, że pewne kwestie istotne dla stanu stosunków polsko-litewskich przez długi czas nie mogły doczekać się rozwiązania²².

Umowy polsko-litewskie zawarte w latach 1991-2011

Na bazie traktatu o *przyjaznych stosunkach i dobrosąsiedzkiej współpracy* Polska i Litwa zawarły cały szereg umów regulujących współpracę sąsiedzką między obydwojma państwami. Umowy te przedstawione zostaną w ramach poszczególnych dziedzin współpracy ujętych w takiej kolejności, w jakiej Rzeczpospolita Polska w kolejnych artykułach traktatu z 26 IV 1994 r. przyjęła na siebie konkretne zobowiązania. Podkreślenia wymaga, iż, tak jak to postulowano, wiele umów zawartych zostało, zanim jeszcze traktat, o którym była mowa, został podpisany i zanim wszedł on w życie. Wynikało to z faktu, iż konieczne było stworzenie niezbędnej infrastruktury prawno-traktatowej umożliwiającej współpracę dwustronną na różnych szczeblach i płaszczyznach. Nie można było z tworzeniem niezbędnych instrumentów prawnych czekać aż do chwili zakończenia przedłużającej się procedury zawarcia traktatu dobrosąsiedzkiego.

Umowy dotyczące współpracy granicznej. Sytuacja prawna granicy polsko-litewskiej jest obecnie taka sama jak granic polsko-niemieckiej, polsko-czeskiej i polsko-słowackiej. Przechodząc do konkretnych regulacji, w pierwszej kolejności przypomnienia wymaga, iż w traktacie z 26 IV 1994 r. Polska i Litwa uznały wspólną granicę za nienaruszalną oraz potwierdziły, że nie mają wobec siebie żadnych roszczeń terytorialnych i roszczeń takich nie będą miały również w przyszłości. Uzupełnieniem deklaracji o nienaruszalności wspólnej granicy musi być zawsze umowa wskazująca, o jaką granicę chodzi w praktyce. Z uwagi na to oba państwa zawarły *Umowę o wspólnej granicy państwowej, stosunkach prawnych na niej obowiązujących oraz o współpracy i wzajemnej pomocy w sprawach granicznych*²³.

²² Wspomnieć można przede wszystkim o tym, że w impasie, kontrastującym z ogólnym obrazem stosunków, znalazły się negocjacje zapowiedzianej przez traktat umowy o pisowni nazwisk przedstawicieli mniejszości. Nie podpisano – także zapowiedzianej przez traktat – umowy o współpracy w ochronie dziedzictwa kulturowego ani porozumienia o współpracy pełnomocników obu rządów ds. tego dziedzictwa. Nie zawarto umowy o opiece nad grobami i miejscami pamięci narodowej. Nie było również widocznego efektu pracy komisji podreżniczniczej. Mniejszość polska na Litwie nie czuła się usatysfakcjonowana swoim statusem i polityką władz. Problem ten do tej pory pozostaje jednym z najtrudniejszych w stosunkach polsko-litewskich.

²³ *Umowa między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Litewską o wspólnej granicy państwowej, stosunkach prawnych na niej obowiązujących oraz o współpracy i wzajemnej pomocy w sprawach granicznych, sporządzona w Wilnie dnia 5 marca 1996 r., Dz.U. z 1999 r., nr 22, poz. 199.* W umowie tej znalazły się przepisy dotyczące przebiegu, oznakowania i utrzymania granicy

Integralną częścią przedmiotowej umowy jest protokół dotyczący dokumentacji granicznej określającej przebieg polsko-litewskiej granicy państwowej²⁴.

Polska i Litwa zawarły również *Umowę o współpracy transgranicznej* (16 IX 1995 r. – weszła w życie 13 V 1996 r.)²⁵, *Porozumienie o współpracy i pomocy wzajemnej w sprawach celnych*²⁶, *Umowę w sprawie przejść granicznych*²⁷ oraz *Umowę o zasadach współpracy przy dokonywaniu kontroli osób, towarów i środków transportu przekraczających polsko-litewską granicę państwową w ruchu drogowym i kolejowym*²⁸.

W umowie „transgranicznej” wskazano m.in. dziedziny współpracy, na które strony będą zwracały największą uwagę, a także podstawowe formy współpracy transgranicznej stron, takie chociażby jak zawierane przez władze lokalne i regionalne umowy związane z nawiązaniem i rozwojem współpracy w wymienionych dziedzinach. W drugiej z wymienionych umów znalazły się przepisy dotyczące współpracy i wzajemnej pomocy stron w sprawach celnych²⁹. Trzecią z nich zawarto kierując się pragnieniem uregulowania zasad funkcjonowania przejść

państwowej, pełnomocników granicznych, organizacji i funkcjonowania Polsko-Litewskiej Komisji Granicznej, sposobu użytkowania wód granicznych, linii kolejowych, dróg lub innych urządzeń technicznych przeciętych linią granicy państwowej oraz działalności gospodarczej i ochrony środowiska na obszarach przygranicznych.

²⁴ *Protokół do Umowy między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Litewską o wspólnej granicy państwowej, stosunkach prawnych na niej obowiązujących oraz współpracy i wzajemnej pomocy w sprawach granicznych, dotyczący dokumentacji granicznej określającej przebieg polsko-litewskiej granicy państwowej*, Dz.U. z 1999 r., nr 22, poz. 199.

²⁵ *Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Litewskiej o współpracy transgranicznej, sporządzona w Wilnie w dniu 16 września 1995 r.* A. Przyborowska-Klimczak, W. Staszewski, S. Wrzosek, *Prawnomiędzynarodowe źródła współpracy regionalnej Polski. Wybór dokumentów*, Białystok 2000, s. 91; A. Przyborowska-Klimczak, W. Staszewski, *Stosunki traktatowe Polski z państwami sąsiednimi – wybór dokumentów*, Lublin 1998, s. 239-242.

²⁶ *Porozumienie między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Litewskiej o współpracy i pomocy wzajemnej w sprawach celnych, sporządzone w Wilnie dnia 30 stycznia 1995 r.*, Dz.U. z 1995 r., nr 113, poz. 544.

²⁷ *Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Litewskiej w sprawie przejść granicznych, sporządzona w Warszawie dnia 12 sierpnia 1992 r.*, M.P. z 2003 r., nr 37, poz. 522.

²⁸ *Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Litewskiej o zasadach współpracy przy dokonywaniu kontroli osób, towarów i środków transportu przekraczających polsko-litewską granicę państwową w ruchu drogowym i kolejowym, sporządzona w Wilnie dnia 14 września 1997 r.*, Dz.U. z 2003 r., nr 3, poz. 31.

²⁹ Stwierdzono w niej m.in. że organy celne stron będą udzielać sobie wzajemnie pomocy technicznej w szczególności poprzez: 1) wymianę funkcjonariuszy celnych w celu zapoznania się z wykorzystywanymi środkami technicznymi, będącymi przedmiotem wzajemnego zainteresowania; 2) szkolenie i pomoc w doskonaleniu zawodowych umiejętności funkcjonariuszy celnych; 3) wymianę ekspertów w sprawach celnych; 4) wymianę informacji zawodowych, naukowych i technicznych dotyczących spraw celnych. Przedmiotem regulacji stały się również takie kwestie jak np.: przekazywanie informacji, akt i dokumentów, nadzór nad osobami,

granicznych oraz dążąc do zwiększenia zdolności przepustowej przejść granicznych i stworzenia warunków dla prawidłowej kontroli osób, środków transportowych i towarów³⁰. W ostatniej z wymienionych umów uregulowano zasady współpracy przy dokonywaniu kontroli granicznej, celnej, weterynaryjnej, sanitarnej i fitosanitarnej osób, towarów i środków transportu przekraczających polsko-litewską granicę państwową w ruchu drogowym i kolejowym.

Dnia 7 VII 1993 r. weszła w życie *Umowa o ruchu bezwizowym między Republiką Litewską a Rzeczpospolitą Polską*³¹.

Dnia 13 VII 1998 r. w Warszawie Polska podpisała z Litwą *Umowę o przekazywaniu i przyjmowaniu osób*³². Umowa ta liczy sobie 12 artykułów. Z treści jej preambuły wynika, że strony zawarły ją kierując się pragnieniem współpracy w duchu dobrosąsiedztwa, w celu uregulowania procedury przekazywania i przyjmowania obywateli swoich państw oraz obywateli państw trzecich lub nieposiadających obywatelstwa³³.

Dnia 21 V 2004 r. zaczęło obowiązywać porozumienie o rozszerzeniu ruchu w drogowym przejściu granicznym Ogrodniki–Lazdijai³⁴. Z kolei na początku września 2006 r. weszło w życie Porozumienie o otwarciu drogowego przejścia granicznego Berżniki – Kapčiamiestis³⁵.

towarami i środkami transportu, forma i treść wniosku o pomoc oraz wyjątki od obowiązku udzielania pomocy.

³⁰ W umowie tej wskazano przejścia graniczne, przez które odbywa się przekraczanie granicy państwowej między Polską i Litwą oraz uregulowano zasady przekraczania granicy na przejściach granicznych. Strony zadeklarowały się, że ich właściwe organy podejmą odpowiednie kroki na rzecz usprawniania ruchu granicznego, optymalnego wykorzystania istniejących oraz otwarcia nowych, dogodnie położonych przejść granicznych.

³¹ Zob. J. Kukułka, *Traktaty...*, s. 100; <http://www.ambasada.lt/new/default.asp?DL=P&TopicID=140> (5 X 2013).

³² *Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Litewskiej o przekazywaniu i przyjmowaniu osób, podpisana w Warszawie dnia 13 lipca 1998 r.*, M.P. z 2006 r., nr 90, poz. 940.

³³ W umowie, o której mowa, każde z umawiających się państw zobowiązało się m.in. że na wniosek drugiej strony, przyjmie bez zbędnych formalności każdą osobę, która na terytorium państwa tej strony nie spełnia lub przestała spełniać obowiązujące warunki dla wjazdu lub pobytu, o ile zostanie ustalone, że posiada ona obywatelstwo państwa strony wezwanej. Strona wnioskująca przekazuje obywatela państwa drugiej strony wymagającego opieki ze względu na zły stan zdrowia, po powiadomieniu o tym tej strony.

³⁴ *Porozumienie z dnia 21 maja 2004 r. między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Litewskiej o rozszerzeniu ruchu w drogowym przejściu granicznym Ogrodniki – Lazdijai o ruch towarowy pojazdami o dopuszczalnej masie całkowitej do 7,5 t z wyłączeniem ładunków niebezpiecznych, towarów podlegających kontroli weterynaryjnej i fitosanitarnej oraz odpadów*, M.P. z 2004 r., nr 48, poz. 821.

³⁵ *Porozumienie z dnia 1 września 2006 r. między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Litewskiej o otwarciu drogowego przejścia granicznego Berżniki – Kapčiamiestis*, M.P. z 2007 r., nr 13, poz. 133.

Przypomnienia wymaga, iż od momentu wejścia Polski do Unii Europejskiej Polacy mogli przekraczać granicę z Litwą na podstawie paszportu lub dowodu tożsamości³⁶. Żadne dodatkowe dokumenty, jak chociażby wizy, nie były wymagane. Aktualnie kontrola związana z przekroczeniem linii granicznej znikła. Po cząwszy od 21 XII 2007 r. oba kraje należą do tzw. „strefy Schengen”³⁷.

Umowy o współpracy wojskowej (współpracy w dziedzinie obronności i bezpieczeństwa). Dnia 15 VI 1993 r. Polska i Litwa podpisały *Porozumienie w sprawie ustanowienia dwustronnej współpracy*³⁸ oraz *Umowę w sprawie ochrony wymienianych wojskowych informacji niejawnnych*³⁹.

Obecnie współpracę wojskową obu państw reguluje *Umowa dotycząca współpracy w dziedzinie obronności, sporządzona w Wilnie dnia 5 lutego 2001 r.*⁴⁰.

Dnia 5 III 1996 r. podpisano w Wilnie *Umowę wojskową o wspólnej kontroli przygranicznej przestrzeni powietrznej*⁴¹.

³⁶ Dokumentu pozwalającego stwierdzić tożsamość i obywatelstwo danej osoby.

³⁷ Na tzw. „porozumienia z Schengen” składają się dwie umowy międzynarodowe, zawarte pierwotnie przez państwa Beneluksu, RFN i Francję. Pierwsza z tym umów, podpisana 14 VI 1985 r. (ILM 30 (1991), s. 73), miała charakter programowy i wytyczała główne kierunki współpracy pomiędzy stronami; druga natomiast, zawarta 19 VI 1990 r. (ILM 30 (1991), s. 427), stanowiła realizację umowy wcześniejszej i przewidywała konkretne działania stron w zakresie imigracji, azylu, współpracy sądowej i współpracy policyjnej. Porozumienia z Schengen były pomyślane od początku jako zaczątek systemu współpracy między państwami członkowskimi WE. Częściowa realizacja decyzji schengenskich nastąpiła już w traktacie z Maastricht i przyjmowanych na jego podstawie instrumentach unijnych. Traktat Amsterdamski z 1997 r. włączył porozumienia z Schengen i całe *acquis* wydane na ich podstawie do prawa UE, co formalnie nastąpiło na podstawie protokołu B. 2 do TA oraz decyzji Rady Unii Europejskiej z 20 V 1999 r. (Dz. Urz. WE z 10 VII 1999 r., L. 176/1 i 176/17). Postanowienia dotyczące włączenia porozumień z Schengen do prawa UE są interesujące również ze względu na szczególne rozwiązania dotyczące Wielkiej Brytanii i Irlandii oraz Danii, a także włączenie państw nieczłonkowskich – Norwegii i Islandii. Zob. np. W. Czaplinski, *III filar Unii Europejskiej – Współpraca Sądowa i Policji w Sprawach Karnych*, [w:] *Prawo Unii Europejskiej*, J. Barcz (red.), Warszawa 2004, s. 139-140.

³⁸ *Porozumienie między Ministrem Obrony Narodowej Rzeczypospolitej Polskiej a Ministrem Ochrony Kraju Republiki Litewskiej w sprawie ustanowienia dwustronnej współpracy*. Biblioteka Departamentu Wojskowych Spraw Zagranicznych MON; A. Adamczyk, *Współpraca wojskowa między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec*, [w:] *Polska w Europie XX w.*, T. Wallas (red.), Poznań 2002, s. 114.

³⁹ *Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Litewskiej w sprawie ochrony wymienianych wojskowych informacji niejawnnych, sporządzona w Olicie 14 lutego 1997 r.* Biblioteka Departamentu Wojskowych Spraw Zagranicznych MON. Zob. też B. Wizińska, *Stosunki z Litwą*, „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 1998.

⁴⁰ *Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Litewskiej dotycząca współpracy w dziedzinie obronności, sporządzona w Wilnie dnia 5 lutego 2001 roku*, M.P. z 2002 r., nr 6, poz. 117, Biblioteka Departamentu Wojskowych Spraw Zagranicznych MON; M. Menkiszak, M. A. Piotrowski, *op.cit.*, s. 249.

⁴¹ J. Kukułka, *Traktaty...*, s. 103.

Długotrwałe przygotowania do utworzenia polsko-litewskiego wspólnego batalionu zostały uwieńczone sukcesem. W 1997 r. podczas czerwcowej wizyty ministra obrony narodowej Stanisława Dobrzańskiego na Litwie podpisano odpowiednią umowę w tej sprawie⁴².

Umowa z 5 II 2001 r. o *współpracy w dziedzinie obronności* liczy sobie 10 artykułów. W pierwszej kolejności określono w niej przedmiot umowy oraz umieszczono definicje niektórych użytych w umowie terminów, takich jak chociażby „współpraca”, „Rada Współpracy Stron” czy „personel wojskowy”. Następnie wskazano obszary współpracy i formy współpracy⁴³, określono zasady ochrony informacji niejawnych oraz zasady finansowania współpracy, a także odniesiono się do kwestii statusu sił zbrojnych i członków personelu cywilnego umawiających się państw. W umowie, o której mowa, przewidziano ustanowienie Polsko-Litewskiej Komisji Mieszanej, do której należy opracowanie ogólnej koncepcji dwustronnej współpracy w dziedzinie obronności, jak również jej organizowanie i koordynowanie. Jednocześnie określone zostały skład i ogólne kompetencje Komisji Mieszanej⁴⁴.

Stwierdzić należy, że obowiązująca umowa w większym stopniu niż jej poprzedniczka z 1993 r. kładzie nacisk na współpracę obu umawiających się państw w ramach Organizacji Paktu Północnoatlantyckiego oraz na zsynchronizowanie ich współpracy dwustronnej ze współpracą w tej organizacji.

Za najbardziej wymierny efekt polsko-litewskiej współpracy wojskowej uznaje się powstanie wspólnego batalionu wojskowego przygotowanego do udziału w operacjach pokojowych. Trzeba stwierdzić, że bez zawarcia odpowiednich porozumień współpraca obu państw w dziedzinie bezpieczeństwa nie byłaby tak dynamiczna.

Umowy o współpracy gospodarczej. Po tym, jak od 1995 r. Litwa zaczęła dostrzegać w Polsce głównego partnera politycznego i gospodarczego w Europie

⁴² B. Wizimirska, *Stosunki z Litwą*, „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 1998.

⁴³ Obszarów współpracy jest aż dziewiętnaście. Są to np. polityka obronna i strategia, funkcjonowanie sił zbrojnych w demokratycznym społeczeństwie, w tym zagadnienia prawne, wykonywanie postanowień traktatów międzynarodowych w dziedzinie obronności, bezpieczeństwa i kontroli zbrojeń, operacje wspierania pokoju, rozwijanie interoperacyjności z NATO w narodowych siłach zbrojnych oraz wymiana informacji na temat infrastruktury wojskowej i jej modernizacji w związku z procesem integracji z NATO. Form współpracy wymieniono w umowie siedemnaście. Przykładowo wskazać można by tutaj na spotkania ministrów obrony, szefów sztabów i innych wyższych urzędników ministerstw obrony stron, coroczne konsultacje polityczno-wojskowe z udziałem przedstawicieli ministrów obrony i spraw zagranicznych, konsultacje w zakresie bieżących kwestii związanych z integracją z NATO, udział w operacjach wspierania pokoju i operacjach humanitarnych czy też połączone dwustronne ćwiczenia i szkolenia wojskowe.

⁴⁴ O fakcie podpisania kolejnego porozumienia w tym samym przedmiocie w 2010 r. dowiedzieć się można chociażby na stronie internetowej „Kuriera Wileńskiego”: <http://kurierwilenski.lt/2010/06/16/kontynuacja-polsko-litewskiej-wspolpracy-wojskowej/> (5 X 2013).

Środkowej i przewodnika na drodze do integracji europejskiej, wzrastać zaczęły wzajemne obroty handlowe. Dzięki poprawie wzajemnych stosunków możliwe stało się zawarcie przez Polskę z Litwą *Umowy o wolnym handlu*⁴⁵, pierwszej takiej umowy, jaką zawarła ona z państwem bałtyckim. Umowa ta miała na celu przybliżenie Litwy do CEFTA i zintensyfikowanie współpracy gospodarczej umawiających się państw⁴⁶.

Polsko-litewska *Umowa o wolnym handlu* otworzyła Litwie drogę do analogicznych umów z innymi państwami CEFTA, a zatem i do tej organizacji. Przewidywała ona zniesienie do roku 2001 ceł i ograniczeń ilościowych na towary przemysłowe (redukcja cła o 50% stawki bazowej) i niektóre produkty rolne, przy czym wyłączono tutaj towary tzw. akcyzowe (piwo, alkohole, tytoń i wyroby tytoniowe, a także cukier i wyroby z zawartością cukru)⁴⁷.

Co istotne, umowa, o której mowa i której wejście w życie było przełomem w polsko-litewskich stosunkach gospodarczych, już nie obowiązuje⁴⁸. Stanowi to konsekwencję przywoływanego wcześniej faktu, iż w *Akcie dotyczącym warunków przystąpienia oraz dostosowań w Traktatach stanowiących podstawę Unii Europejskiej*, będącym częścią Traktatu akcesyjnego, na podstawie którego Polska stała się członkiem UE, nałożony został na państwa przystępujące do Unii, w tym również na Polskę, obowiązek wypowiedzenia wszystkich umów o wolnym handlu, których stronami były one przed dniem akcesji⁴⁹.

Dnia 28 IX 1992 r. podpisana została polsko-litewska umowa *w sprawie wzajemnego popierania i ochrony inwestycji*⁵⁰, natomiast 20 I 1994 r. (a więc również

⁴⁵ *Umowa o wolnym handlu między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Litewską, sporządzona w Warszawie dnia 27 czerwca 1996 r.*, Dz.U. z 1996 r., nr 158, poz. 807.

⁴⁶ Dodania wymaga, że już 27 II 1992 r. Polska i Litwa podpisały *Umowę o handlu i współpracy gospodarczej*. Wyniki jej funkcjonowania były znacznie skromniejsze od oczekiwanych. Złożyło się na to kilka powodów, przede wszystkim jednak trudności, jakie przeżywały obie gospodarki w związku z transformacją systemu gospodarczego, zwłaszcza że wymiana opierała się głównie na współpracy małych i średnich przedsiębiorstw. Zob. J. Kukułka, *Traktaty...*, s. 100; P. Cieplak, *op.cit.*

⁴⁷ W samej umowie stwierdzono, że do jej celów należą: 1) popieranie, poprzez rozszerzenie wymiany handlowej, harmonijnego rozwoju stosunków gospodarczych między stronami i sprzyjanie w ten sposób rozwojowi gospodarczemu, poprawie warunków życia i pracy, jak również wzrostowi wydajności i stabilizacji finansowej; 2) zapewnienie uczciwych warunków konkurencji w handlu między stronami umowy oraz 3) przyczynienie się, poprzez znoszenie barier w handlu, do harmonijnego rozwoju i rozszerzenia handlu światowego.

⁴⁸ Utraciła ona moc 30 IV 2004 r. na podstawie *Dokumentu wypowiedzenia Umowy o wolnym handlu między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Litewską, sporządzonej w Warszawie dnia 27 czerwca 1996 r.*, Dz. U. 2004 r., nr 129, poz. 1356.

⁴⁹ Państwa członkowskie Unii Europejskiej nie mogą, z małymi wyjątkami, prowadzić samodzielnej polityki handlowej. Wspólna polityka handlowa należy do wyłącznej kompetencji UE.

⁵⁰ *Umowa między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Litewską w sprawie wzajemnego popierania i ochrony inwestycji, sporządzona w Warszawie dnia 28 września 1992 r.*, Dz.U. z 1993 r., nr 122, poz. 543.

jeszcze przed podpisaniem traktatu dobrosąsiedzkiego) umowa w sprawie unikania podwójnego opodatkowania i zapobiegania uchylaniu się od opodatkowania w zakresie podatków od dochodu i majątku⁵¹. Obydwie wymienione umowy w niczym nie odbiegają swą treścią od umów tego samego rodzaju zawartych z innymi państwami. Powstały one według wzorca, według którego konstruowane są wszystkie umowy mające ten sam co one przedmiot regulacji⁵².

Litwa, według danych wstępnych za 2011 r., jest 15 partnerem handlowym Polski w Unii Europejskiej i 23 w świecie pod względem obrotów, z udziałem 1,39% w eksporcie polskim i 0,67% w imporcie. Polska natomiast należy do najważniejszych partnerów handlowych Litwy. Jest trzecim (po Rosji i Niemczech) dostawcą na Litwę, z udziałem w imporcie ok. 10%, i czwartym rynkiem eksportowym, z udziałem ok. 6%. Litwa należy do grupy krajów, z którymi Polska ma najwyższą nadwyżkę handlową. Przewaga eksportu nad importem sięga 60%⁵³.

Umowy dotyczące współpracy kulturalnej i naukowej. Jak już wspomniano, podstawowa regulacja dotycząca współpracy Polski i Litwy w dziedzinie kultury, nauki i oświaty znalazła się w traktacie z 26 IV 1994 r., konkretnie zaś w artykułach od 18 do 21 tego aktu prawnego. Odpowiednio do postanowień traktatowych w grudniu 1998 r. premierzy Polski i Litwy podpisali *Umowę o współpracy w dziedzinie kultury, oświaty i nauki*, uzupełniając tym samym istniejącą dotychczas bazę prawną⁵⁴. W preambule tej umowy znalazło się odwołanie do traktatu dobrosąsiedzkiego.

W przedmiotowej umowie uregulowano podstawowe kwestie związane ze współpracą w dziedzinach, których umowa ta dotyczy. Umawiające się państwa za podstawową formę współpracy kulturalnej i naukowej uznały współpracę uzasadnioną wspólnymi potrzebami i interesami instytucji rządowych, urzędów państwowych, organizacji, stowarzyszeń, samorządów lokalnych i obywateli. Dodały

⁵¹ *Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Litewskiej w sprawie unikania podwójnego opodatkowania i zapobiegania uchylaniu się od opodatkowania w zakresie podatków od dochodu i majątku, sporządzona w Warszawie dnia 20 stycznia 1994 r.*, Dz.U. z 1995 r., nr 51, poz. 277.

⁵² Pamiętać należy o tym, że w przypadku umów o zapobieganiu podwójnemu opodatkowaniu opracowane zostały dokumenty międzynarodowe stanowiące wzór, według którego można obecnie redagować takie umowy. Na pierwszym miejscu wśród tych dokumentów wymienić należałoby Umowę Modelową OECD. T. Lipowski, *Umowy o unikaniu podwójnego opodatkowania*, Sopot 1999, s. 36, 39 i n.

⁵³ Zob. np. <http://www.mg.gov.pl/Wspolpraca+z+zagranica/Wspolpraca+gospodarcza+Polski+z+krajami+UE+i+EFTA/litwa.htm> (5 X 2013).

⁵⁴ *Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Litewskiej o współpracy w dziedzinach kultury, oświaty i nauki, sporządzona w Wilnie dnia 17 grudnia 1998 roku*, M.P. z 2002 r., nr 31, poz. 491 oraz B. Wizimirska, *Stosunki z Litwą*, „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 1999.

przy tym, że współpraca ta odbywać się będzie w oparciu o obowiązujące w Polsce i na Litwie ustawodawstwo i że będą podtrzymywać istniejące już kontakty oraz działać na rzecz ich dalszego rozwoju.

Polska i Litwa zobowiązały się m.in. do tego, że będą popierać takie formy bezpośredniej współpracy między instytucjami państwowymi, społecznymi i prywatnymi, które przyczyniają się do pogłębiania wzajemnego zrozumienia oraz że w ramach przepisów prawnych będą stwarzać warunki do poznawania kultury drugiego kraju, w tym nauki języka, literatury, historii i geografii w szkołach kształcenia ogólnego i placówkach kulturalno-oświatowych, działających na terytorium danego państwa, a także w miarę możliwości w uczelniach.

Bardzo istotne są przepisy polsko-litewskiej umowy kulturalnej dotyczące ochrony praw mniejszości polskiej na Litwie i mniejszości litewskiej w Polsce⁵⁵.

W jednym z dalszych przepisów umowy, o której mowa, umawiające się państwa zobowiązały się do opieki nad pomnikami kultury i dobrami kultury, znajdującymi się na ich terytorium.

O tym, że przedstawiona umowa dobrze spełnia swą rolę, świadczyć może dość duża dynamika polsko-litewskich stosunków kulturalnych⁵⁶.

⁵⁵ Strony umowy zadeklarowały się stworzyć osobom należącym do mniejszości warunki sprzyjające zachowaniu, rozwojowi i wyrażaniu ich tożsamości narodowej, religijnej i językowej. W tym celu każda z nich wspiera na swoim terytorium państwowym działalność instytucji oświatowych i kulturalnych oraz organizacji społecznych mniejszości narodowych, a także sprzyja zachowaniu ich więzi kulturowych z rodakami zamieszkującymi na terytorium państwowym drugiej strony. Obydwa państwa zapewniają w/w osobom dostęp do publicznych środków masowego przekazu, a także, na zasadach dobrowolności, dostęp do oświaty w języku ojczystym na poziomie przedszkolnym, podstawowym i średnim, kształcenie i doskonalenie kadr nauczycielskich dla szkół mniejszości, możliwość zatrudniania w szkołach mniejszości nauczycieli, skierowanych przez drugą stronę oraz możliwość upowszechniania znajomości języka ojczystego, historii, geografii i kultury ojczystej i podnoszenia poziomu ich nauczania. Stwierdzono przy tym, że Polska i Litwa będą współpracować w zakresie przygotowywania programów nauczania oraz podręczników do nauki języka i literatury polskiej, historii i geografii Polski dla szkół podstawowych i średnich z polskim językiem nauczania na Litwie, a także programów nauczania oraz podręczników do nauki języka i literatury litewskiej, historii i geografii Litwy dla szkół podstawowych i średnich z litewskim językiem nauczania w Polsce.

⁵⁶ Współpraca kulturalna z Litwą realizowana była na gruncie bilateralnym, ale też przez ożywione kontakty w organizacjach międzynarodowych. Przejawy aktywności obu stron były liczne. Przykładowo w 1999 r. w Warszawie odbyła się wystawa fotografii „Spojrzenia na Wilno” przygotowana przez Muzeum Narodowe. W stolicy Litwy pokazany był plon Międzynarodowego Triennale Grafiki w Krakowie. Litwini zaprezentowali na Międzynarodowym Festiwalu Szekspirowskim w Gdańsku *Ryszarda III* w reżyserii Rimasa Tuminasa. W 2001 r. miały miejsce Dni Kultury Litewskiej w Polsce, związane z obchodami dziesiątej rocznicy nawiązania stosunków dyplomatycznych między oboma krajami. W maju 2005 r. swoje 10-lecie odchodziła Polska Galeria Artystyczna „Znad Wili” w Wilnie. Zob. np. <http://warszawa.gazeta.pl/warszawa/1,34861,399468.html> (5 X 2013).

Na koniec przypomnieć należy, że 9 III 2005 r. podpisana została *Umowa o wzajemnym uznawaniu dokumentów uprawniających do podejmowania studiów wyższych oraz uznawaniu okresów studiów, tytułów zawodowych, stopni naukowych i stopni w zakresie sztuki*⁵⁷.

Umowy dotyczące współpracy w dziedzinie prawa. Jeżeli chodzi o umowy, które można ogólnie określić jako umowy dotyczące współpracy w dziedzinie prawa, stwierdzić należy, że z Litwą zawarta została *Umowa o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych, rodzinnych, pracowniczych i karnych*⁵⁸. Dnia 4 IV 2000 r. Polska i Litwa podpisały *Umowę o współpracy w zakresie zwalczania przestępczości zorganizowanej i innych poważnych przestępstw*⁵⁹. W październiku 2005 r. podpisano *Porozumienie w sprawie współpracy w zwalczaniu*

⁵⁷ *Umowa między Rządem RP a Rządem Republiki Litewskiej o wzajemnym uznawaniu dokumentów uprawniających do podejmowania studiów wyższych oraz uznawaniu okresów studiów, tytułów zawodowych, stopni naukowych i stopni w zakresie sztuki*, Wilno, 9 marca 2005 r., M.P. z 2005 r., nr 71, poz. 979.

⁵⁸ *Umowa między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Litewską o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych, rodzinnych, pracowniczych i karnych, sporządzona w Warszawie dnia 26 stycznia 1993 r.*, Dz.U. z 1994 r., nr 35, poz. 130. W ramach postanowień ogólnych w przedmiotowej umowie uregulowano kwestie takie jak: ochrona prawna, udzielanie pomocy prawnej, tryb porozumiewania się, języki używane we wzajemnym obrocie, zakres pomocy, treść i forma wniosku o udzielenie pomocy prawnej, wykonanie tego wniosku, ochrona świadków i biegłych, doręczanie pism, koszty pomocy prawnej, informacje o prawie, ustalanie adresów i innych danych, przekazywanie przedmiotów i wartości dewizowych, uznawanie dokumentów oraz przysyłanie aktów stanu cywilnego i innych dokumentów. Następnie uregulowane w niej zostały sprawy z zakresu prawa osobowego (zdolność prawna, zdolność do czynności prawnych itp.), sprawy z zakresu prawa rodzinnego (małżeństwa, stosunki między rodzicami i dziećmi, opieka i kuratela), sprawy majątkowe, sprawy spadkowe oraz sprawy z zakresu prawa pracy, zagadnienia dotyczące kosztów procesu i ułatwień procesowych oraz uznawania i wykonywania orzeczeń oraz sprawy karne (przejęcie ścigania karnego, wydanie w celu ścigania i wykonania kary, postanowienia szczególne dotyczące pomocy prawnej w sprawach karnych, wykonywanie orzeczeń sądowych w sprawach karnych).

⁵⁹ *Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Litewskiej o współpracy w zakresie zwalczania przestępczości zorganizowanej i innych poważnych przestępstw, sporządzona w Warszawie dnia 4 kwietnia 2000 r.*, Dz.U. z 2002 r., nr 22, poz. 213. W umowie tej strony zobowiązały się do współpracy między właściwymi organami państwowymi w zakresie zapobiegania przestępczości zorganizowanej i innym poważnym przestępstwom, ich zwalczania oraz ujawniania sprawców przestępstw. Wymieniono przy tym kilkanaście rodzajów przestępstw, których współpraca ta ma w szczególności dotyczyć oraz trzy dodatkowe zakresy współpracy. Co szczególnie istotne, wśród przestępstw zwalczanych w pierwszej kolejności wymieniony został terroryzm. Przypomnieć należy, że przedmiotowa umowa sporządzona została w kwietniu 2000 r., a więc ponad rok przed „eskalacją terroryzmu” i podjęciem na szerszą skalę środków zaradczych, w tym również środków prawnych. Współpraca ma być prowadzona przede wszystkim poprzez wymianę wszelkiego rodzaju informacji niezbędnych do zastosowania środków zapobiegających popełnianiu przestępstw oraz służących ich zwalczaniu. Poza tym w przedmiotowej umowie wymienione zostały organy mające utrzymywać ze sobą kontakty, których celem jest wykonywanie tej umowy.

niu przestępstw finansowych⁶⁰. Z kolei 14 III 2006 r. podpisana została w Wilnie Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Litewskiej o współpracy w zwalczaniu przestępczości zorganizowanej i innych przestępstw oraz współdziałaniu na terenach przygranicznych⁶¹.

Polska i Litwa w latach 1991-2007 zawarły również konwencję konsularną⁶². Konwencja ta liczy sobie 49 artykułów. Uregulowano w niej kwestie typowe dla

⁶⁰ Porozumienie między Ministrem Finansów RP a Służbą Dochodzenia Przestępstw Finansowych przy Ministerstwie Spraw Wewnętrznych Republiki Litewskiej w sprawie współpracy w zwalczaniu przestępstw finansowych, Wilno, 20 października 2005 r. Zob. np. A. Stachura-Świeżawska, *Stosunki traktatowe Polski*, „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 2006.

⁶¹ Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Litewskiej o współpracy w zwalczaniu przestępczości zorganizowanej i innych przestępstw oraz współdziałaniu na terenach przygranicznych, podpisana w Wilnie dnia 14 marca 2006 r., Dz.U. z 2007 r., nr 177, poz. 1244. Na początku tej umowy stwierdzono, że strony, zgodnie z jej postanowieniami i przepisami prawa wewnętrznego swoich państw, zobowiązują się zacieśniać współpracę między właściwymi organami ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego w zwalczaniu przestępczości zorganizowanej i innych przestępstw oraz współdziałaniu na terenach przygranicznych. Współpraca będąca przedmiotem regulacji dotyczy w szczególności przestępstw: 1) przeciwko życiu i zdrowiu; 2) związanych z terroryzmem; 3) nielegalnego wytwarzania i obrotu środkami odurzającymi, substancjami psychotropowymi i ich prekursorami, zwanymi dalej „narkotykami”; 4) nielegalnego przekraczania granicy państwowej i przemytu osób oraz innych przestępstw związanych z przekraczaniem granicy państwowej; 5) kradzieży oraz nielegalnego wytwarzania, obrotu i posiadania broni, amunicji, materiałów wybuchowych, substancji chemicznych lub biologicznych, materiałów promieniotwórczych oraz innych niebezpiecznych materiałów, w tym techniki wojskowej, technologii, usług i towarów podwójnego zastosowania; 6) handlu ludźmi, a także bezprawnego pozbawienia wolności człowieka; 7) przeciwko mieniu, w tym kradzieży pojazdów i dóbr kultury, a także nielegalnego obrotu nimi; 8) fałszowania pieniędzy i innych środków płatniczych, dokumentów finansowych i papierów wartościowych oraz innych dokumentów, a także wprowadzania ich do obiegu i posługiwania się nimi jako autentycznymi; 9) gospodarczych (przeciwko ekonomice i zasadom przedsiębiorczości) oraz nielegalnych operacji finansowych, w tym legalizowania dochodów pochodzących z przestępstw; 10) o charakterze korupcyjnym; 11) związanych z funkcjonowaniem systemów lub sieci informatycznych; 12) przeciwko środowisku; 13) sporządzania i rozpowszechniania przedmiotów o treści pornograficznej, a także zmuszania do prostytucji. Strony zobowiązały się także do współpracy w zakresie: 1) poszukiwania osób podejrzanych o popełnienie przestępstwa lub uchylających się od odbycia orzeczonej kary; 2) poszukiwania osób zaginionych oraz podejmowania czynności związanych z identyfikacją osób o nieustalonej tożsamości i nieznanymi włókami; 3) poszukiwania przedmiotów związanych z popełnionymi przestępstwami; 4) ochrony osób uczestniczących w działaniach operacyjnych lub udzielających pomocy właściwym organom lub organom przygranicznym umawiających się państw. Podstawową formą współpracy jest wymiana różnego rodzaju informacji, m.in. o zorganizowanych grupach i związkach przestępczych, ich strukturach, charakterystycznych cechach działalności, a także osobach należących lub podejrzanych o przynależność do takich grup.

⁶² Konwencja konsularna między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Litewską, sporządzona w Wilnie dnia 13 stycznia 1992 r., Dz.U. z 1994 r., nr 30, poz. 108. Przypomnienia wymaga, że w polsko-litewskim traktacie dobrosąsiedzkim z 26 IV 1994 r. o współpracy konsularnej nie było w ogóle mowy.

tego rodzaju aktów prawnych, a więc ustanawianie urzędów konsularnych oraz mianowanie członków urzędu konsularnego, ułatwienia, przywileje i immunitety członków urzędu konsularnego oraz funkcje konsularne. Rozwiązania przyjęte w przedmiotowej konwencji w zasadzie w niczym nie odbiegają od regulacji znajdujących się w konwencjach zawartych z innymi państwami.

Pozostałe istotne umowy zawarte między Polską a Litwą w latach 1991-2011. Dnia 24 I 1992 r. w Warszawie podpisane zostało *Porozumienie w sprawie współpracy w dziedzinie ochrony środowiska*⁶³. Porozumienie to jest krótkie (składa się jedynie z pięciu artykułów).

Na samym początku postanowiono, że umawiające się państwa będą współpracować na rzecz ochrony środowiska w sprawach wchodzących w zakres ich kompetencji i będących przedmiotem wspólnego zainteresowania, w szczególności w zakresie: 1) monitoringu wszystkich elementów środowiska; 2) przedsięwzięć mających na celu zapobieganie zanieczyszczeniu wód granicznych; 3) prawnych, a także ekonomicznych aspektów polityki środowiskowej; 4) uzgadniania lokalizacji obiektów w strefie przygranicznej mogących mieć wpływ na transgraniczne zanieczyszczenia środowiska; 5) współpracy służb inspekcyjnych ochrony środowiska szczebla centralnego i lokalnego. Poza tym w przedmiotowym dokumencie wskazane zostały podstawowe formy współpracy stron⁶⁴.

W marcu 1992 r. podpisana została *Umowa o dwustronnej bezpośredniej współpracy naukowo-technicznej między Państwowymi Służbami Geologicznymi Rzeczypospolitej Polskiej i Republiki Litewskiej*⁶⁵. W art. 1 tej umowy stwierdzono m.in. że bezpośrednia współpraca przewidziana umową będzie obejmowała wykorzystanie wyników badań geologicznych dla ochrony środowiska.

Dnia 18 III 1992 r. podpisana została polsko-litewska *Umowa o międzynarodowych przewozach drogowych*⁶⁶. Dnia 7 VII 1992 r. podpisana została *Umowa*

⁶³ *Porozumienie między Ministerstwem Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa Rzeczypospolitej Polskiej a Departamentem Ochrony Środowiska Republiki Litewskiej w sprawie współpracy w dziedzinie ochrony środowiska, podpisane w Warszawie dnia 24 stycznia 1992 r.* Zob. np. <http://www.ecolex.org/server2.php/libcat/docs/TRE/Bilateral/Other/bi-21272.pdf> (5 X 2013).

⁶⁴ Wymieniono tutaj spotkania ekspertów i służb odpowiedzialnych za ochronę środowiska, spotkania konsultacyjne przedstawicieli obydwu stron, wspólną realizację zadań objętych planami współpracy, seminaria i sympozja, wymianę specjalistów, a także wymianę informacji, w tym w szczególności dotyczącej aspektów prawnych i organizacyjnych ochrony środowiska.

⁶⁵ *Umowa o dwustronnej bezpośredniej współpracy naukowo-technicznej między Państwowymi Służbami Geologicznymi Rzeczypospolitej Polskiej i Republiki Litewskiej, sporządzona w Warszawie dnia 12 marca 1992 roku*, http://www.ekoportal.gov.pl/opencms/opencms/ekoportal/do_druku/index.html?page=|ekoportal|prawo_dokumenty_strategiczne|Konwencje|wspolpraca_dwustronna|index_old.html (5 X 2013).

⁶⁶ *Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Litewskiej o międzynarodowych przewozach drogowych, sporządzona w Szczecinie dnia 18 marca 1992 r.*, M.P. z 2001 r., nr 46, poz. 751. Postanowienia tej umowy mają zastosowanie do przewozów podróży i ładunków, pochodzących z lub przeznaczonych na terytorium jednej strony, w transycie przez

o komunikacji kolejowej przez granicę państwową, a dnia 27 X Umowa o cywilnej komunikacji lotniczej. We wrześniu 1995 roku (1 IX 1995 r.) podpisana została Umowa o współpracy w dziedzinie morskiej żeglugi śródlądowej⁶⁷.

W lipcu 1993 r. podpisano Porozumienie o współpracy w dziedzinie pracy i polityki socjalnej (15 VII 1993 r.), z kolei we wrześniu 1994 r. Umowę o wzajemnym zatrudnianiu obywateli (26 IX 1994 r.)⁶⁸.

W czerwcu 1995 r. podpisana została Umowa o wczesnym powiadamianiu o awarii jądrowej oraz o współpracy i pomocy wzajemnej w dziedzinie bezpieczeństwa jądrowego i ochrony radiologicznej⁶⁹.

Dnia 12 XII 1995 r. Polska i Litwa podpisały Porozumienie o współpracy w dziedzinie Leśnictwa⁷⁰.

Dnia 14 II 1997 r. w Olicie podpisano Umowę o współpracy i wymianie młodzieży⁷¹.

W czerwcu 1997 r. podpisane zostało Porozumienie o utworzeniu Komitetu Konsultacyjnego Prezydentów Rzeczypospolitej Polskiej i Republiki Litewskiej⁷².

Dnia 14 IX 1997 r. Polska i Litwa podpisały Umowę o współpracy w dziedzinie turystyki⁷³.

Dnia 4 IV 2000 r., a więc tego samego dnia, co umowa dotycząca zwalczania przestępczości zorganizowanej, podpisana została Umowa o współpracy i wzajemnej pomocy w przypadku katastrof, klęsk żywiołowych i innych poważnych wypadków⁷⁴.

to terytorium oraz między państwem trzecim a terytorium drugiej strony i na odwrót, wykonywanych pojazdami zarejestrowanymi na terytorium jednej ze stron.

⁶⁷ J. Kukułka, *op.cit.*, s. 103.

⁶⁸ *Ibidem*, s. 100, 103.

⁶⁹ Umowa między rządem Rzeczypospolitej Polskiej a rządem Republiki Litewskiej o wczesnym powiadamianiu o awarii jądrowej oraz o współpracy w dziedzinie bezpieczeństwa jądrowego i ochrony radiologicznej, Warszawa, 2 czerwca 1995 r., „Zbiór Dokumentów” 1995, nr 5.

⁷⁰ Porozumienie między Ministerstwem Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa Rzeczypospolitej Polskiej a Ministerstwem Gospodarki Leśnej Republiki Litewskiej o współpracy w dziedzinie Leśnictwa, podpisane w Warszawie w dniu 13 grudnia 1995 roku. Zob. np. http://www.ekoportal.gov.pl/opencms/export/sites/default/ekoportal/prawo_dokumenty_strategiczne/Konwencje/wspolpraca_dwustronna/tresciumow/PorozumienieZMinistrRepLitewskiej.pdf (5 X 2013).

⁷¹ J. Kukułka, *op.cit.*, s. 104; <http://biopal-eugen.blogspot.com/2008/02/polska-ukraina-1990-2008.html> (5 X 2013).

⁷² Porozumienie o utworzeniu Komitetu Konsultacyjnego Prezydentów Rzeczypospolitej Polskiej i Republiki Litewskiej, Warszawa, 19 czerwca 1997 r., „Zbiór Dokumentów” 1997, nr 2. Komitet składa się z dwóch równoprawnych części: ze strony Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej – z Pełnomocnika Prezydenta i pięciu członków, ze strony Prezydenta Republiki Litewskiej – z Pełnomocnika Prezydenta i pięciu członków. Zasady działania Komitetu określa statut.

⁷³ Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Litewskiej o współpracy w dziedzinie turystyki, sporządzona w Wilnie dnia 14 września 1997 r., M.P. z 2002 r., nr 17, poz. 292.

⁷⁴ Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Litewskiej o współpracy i wzajemnej pomocy w przypadku katastrof, klęsk żywiołowych i innych poważnych wypadków,

W maju 2004 r. podpisana została *Umowa o realizacji Konwencji o ocenach oddziaływania na środowisko w kontekście transgranicznym*⁷⁵.

Dnia 7 VI 2005 r. sporządzona została *Umowa o współpracy w dziedzinie użytkowania i ochrony wód granicznych*⁷⁶.

W dniu 1 VI 2007 r. podpisano *Umowę o Polsko-Litewskim Funduszu Wymiany Młodzieży*⁷⁷. Celem tego funduszu jest wspieranie współpracy polskiej i litewskiej młodzieży dla budowania przyjaznej współpracy między Narodami Polski i Litwy. Honorowy patronat nad nim sprawują Premierzy obu państw⁷⁸.

Dnia 13 III 2008 r. podpisana została (tego samego dnia weszła w życie) *Umowa o współpracy w dziedzinie pracy i polityki społecznej*⁷⁹.

Dnia 12 V 2008 r. podpisano w Warszawie *Umowę w sprawie wzajemnej ochrony informacji niejawnych*⁸⁰.

sporządzona w Warszawie dnia 4 kwietnia 2000 r., Dz.U. z 2004 r., nr 38, poz. 341. Jak sama nazwa wskazuje, w umowie tej uregulowano podstawowe zasady dobrowolnego udzielania pomocy podczas katastrof, klęsk żywiołowych i innych poważnych wypadków, zagrażających życiu i zdrowiu ludzi, mieniu lub środowisku naturalnemu, które nie mogą być w pełni lub szybko opanowane przez stronę zwracającą się o pomoc.

⁷⁵ *Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Litewskiej o realizacji Konwencji o ocenach oddziaływania na środowisko w kontekście transgranicznym, podpisana w Warszawie dnia 27 maja 2004 r.*, M.P. z 2005 r., nr 13, poz. 238.

⁷⁶ *Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Litewskiej o współpracy w dziedzinie użytkowania i ochrony wód granicznych, sporządzona w Białowieży dnia 7 czerwca 2005 r.*, M.P. z 2012 r., poz. 188.

⁷⁷ *Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Litewskiej o Polsko-Litewskim Funduszu Wymiany Młodzieży, podpisana w Płocku w dniu 1 czerwca 2007 r.*, M.P. z 2007 r., nr 91, poz. 990.

⁷⁸ Jak wynika z treści art. 2 umowy, utworzony na jej podstawie fundusz realizuje swoje cele poprzez wspieranie i finansowanie: 1) wymian młodzieży polskiej i litewskiej; 2) projektów, przygotowywanych i prowadzonych przez organizacje inspirujące wymiany i inne inicjatywy młodzieży polskiej i litewskiej; 3) imprez, spotkań i innych inicjatyw młodzieży polskiej i litewskiej; 4) projektów informacyjnych, których celem jest inspirowanie współpracy kulturalnej, propagowanie tolerancji, lepszego zrozumienia i poznania się pomiędzy młodzieżą polską i litewską; 5) projektów, których celem jest wymiana i rozpowszechnienie przykładów dobrej praktyki między organizacjami, które realizują politykę młodzieżową i pracują z młodzieżą; 6) publikacji mających na celu zbliżenie między Narodami Polski i Litwy.

⁷⁹ *Umowa między Ministrem Pracy i Polityki Społecznej Rzeczypospolitej Polskiej a Ministerstwem Zabezpieczenia Społecznego i Pracy Republiki Litewskiej o współpracy w dziedzinie pracy i polityki społecznej, Wilno, 13 marca 2008 r.* Zob. np. H. Wielgus, *Stosunki traktatowe Polski*, „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 2009.

⁸⁰ *Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Litewskiej w sprawie wzajemnej ochrony informacji niejawnych, podpisana w Warszawie dnia 12 maja 2008 r.*, Dz.U. z 2009 r., nr 117, poz. 980. Umowę tę zawarto w celu zagwarantowania wzajemnej ochrony wszystkich informacji, które zostały zakwalifikowane jako informacje niejawne zgodnie z prawem wewnętrznym jednej ze stron i przekazane drugiej stronie. Zgodnie z jej treścią przez informacje niejawne rozumieć należy informacje i materiały, które niezależnie od formy i sposobu ich wyrażania, także w trakcie ich opracowywania, wymagają ochrony

W październiku 2009 r. Polska i Litwa podpisały *Umowę o współpracy w morskim i lotniczym poszukiwaniu i ratownictwie*⁸¹.

Zakończenie

Nie może budzić wątpliwości pogląd, że znaczenie jednego państwa w polityce zagranicznej innego państwa znajduje swe odzwierciedlenie w liczbie zawartych przez te państwa umów dwustronnych. Jak łatwo zauważyć, w latach 1991–2011 Polska zawarła z Litwą znaczną ilość umów, w konsekwencji czego żadna z ważnych dziedzin współpracy nie pozostała nieuregulowana. Unormowane zostały wszelkie kwestie dotyczące wspólnej granicy państwowej i współpracy transgranicznej, w tym współpracy euroregionalnej. Istotne znaczenie miały również współpraca gospodarcza, wojskowa i kulturalna, współpraca w dziedzinie prawa oraz stosunki konsularne obu państw. Przyczyny dynamiki polityki traktatowej, jaką Polska prowadziła wobec Litwy w ciągu ostatnich kilkunastu lat, upatrywać należy, po pierwsze w tym, że, jak wspomniano, z uwagi na to, że Litwa jest państwem „młodym”, które powstało w następstwie wydarzeń mających swój początek w roku 1989, zaistniała potrzeba regulacji pewnych kwestii od podstaw. Po drugie, potrzeba zawarcia niektórych umów wynikała ze specyfiki stosunków polsko-litewskich i z pewnych zaszczości historycznych, ze względu na które istnieje potrzeba uregulowania określonych dziedzin współpracy (np. opieka nad miejscami pochówku i pamięci czy ochrona praw mniejszości). Po trzecie wreszcie, Polskę łączy z Litwą wspólna granica, z czego wynikała potrzeba regulacji wszelkich kwestii z tym związanych. Te trzy czynniki zadecydowały o wzajemnej aktywności politycznej obu państw i w konsekwencji o ilości zawartych umów.

przed nieuprawnionym ujawnieniem i które oznaczają się zgodnie z prawem wewnętrznym stron odpowiednią do ich treści klauzulą tajności. W dokumencie, o którym mowa, określono odpowiadające sobie w obydwu państwach klauzule tajności, a ponadto uregulowano takie zagadnienia, jak: oznaczenie informacji niejawnych, podmioty stanowiące krajowe władze bezpieczeństwa, zasady ochrony informacji niejawnych, kontrakty związane z dostępem i zasady przekazywania takich informacji, jak również ich kopiowania, tłumaczenia i niszczenia, dostęp do informacji upoważnionych przedstawicieli jednego z umawiających się państw odbywających wizytę w drugim państwie, skutki naruszenia przepisów dotyczących ochrony informacji niejawnych, zasady pokrywania kosztów związanych z wykonaniem umowy, konsultacje krajowych władz bezpieczeństwa oraz rozstrzygnięcie sporów dotyczących interpretacji lub wykonywania przedmiotowej umowy. W ramach postanowień końcowych unormowano kwestie dotyczące okresu jej obowiązywania, wejścia z życie i dokonywania zmian w jej treści.

⁸¹ *Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Litewskiej o współpracy w morskim i lotniczym poszukiwaniu i ratownictwie, Wilno, 19 października 2009 r.* Zob. np. H. Wielgus, *Stosunki traktatowe Polski*, „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 2010.

Od współpracy „w teorii”, „na papierze”, odróżnić należy realny i aktualny stan stosunków polsko-litewskich. Mimo osiągniętych rezultatów pamiętać należy o tym, że pewne zagadnienia będące składową tych stosunków nadal wymagają precyzyjnej regulacji, w przypadku innych zaś, mimo iż zostały one ujęte w treści wiążących obie strony aktów prawa międzynarodowego, musi istnieć chęć dobrowolnego wykonywania zaciągniętych zobowiązań⁸².

Summary

Adam Banaszekiewicz

The treaties and the most important international agreements concluded by Poland with the Republic of Lithuania in the years 1991-2011

In his article, the Author deals with the state treaty relationship, which connected the Republic of Lithuania and the Republic of Poland in the years 1991-2011. In the first instance, after having recalled the events accompanying the initiation of diplomatic relations and the problems that have arisen in bilateral relations, attention is most significant with legal acts defining the reciprocal rights and obligations of both States, namely, „the Treaty on friendship and cooperation” from April 26, 1994. Then focuses in turn on: the border agreements, the military agreements (sphere of defence and security), the economic agreements, the agreements concerning the cultural and scientific cooperation and the agreements concerning the law cooperation, finally, other important agreements concluded between Poland and Lithuania in the years 1991-2011. The article ends with a summary, in which the Polish-Lithuanian relations quality assessment was made of the treaties, which have arisen in the past twenty years, after Lithuania became an entity (actor) of international law, and assessing the effectiveness of the agreements concluded with that State in relation to the current situation and dynamics of the bilateral relationship.

⁸² Trzeba poprawić współdziałanie organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości oraz służb celnych i granicznych obu państw, a także uruchomić współpracę pełnomocników do spraw dziedzictwa kulturowego. Jak już o tym była mowa, do podpisania pozostała umowa o pisowni imion i nazwisk osób należących do mniejszości narodowych. Problemem jest też kwestia pisowni nazw topograficznych. Nie zakończono prac nad umową o opiece nad grobami i miejscami pamięci narodowej. Istniejąca sytuacja nie uległa zmianie od lat i nie zanoszą się na to, by zmiana taka zaszła w dającej się przewidzieć przyszłości. W połowie roku 2012 stosunków Polski z Litwą nie można określić jako dobre. Szerzej na ten temat zob. np. <http://publica.pl/teksty/stosunki-polsko-litewskie-diagnoza-i-wyzwania> (5 X 2013).

Adam Banaszkiewicz – dr nauk humanistycznych w zakresie nauk o polityce, dr nauk prawnych w zakresie prawa, adiunkt w Wyższej Szkole Zarządzania i Bankowości w Poznaniu oraz w Wyższej Szkole Informatyki i Zarządzania „Copernicus” we Wrocławiu